

І НАШ ПУШКІН

1999 год абвешчаны ў Беларусі годам Пушкіна. Разам з рускім народам, разам з усімі славянскімі народамі, усёй сусветнай супольнасцю беларусы сёлета святкуюць 200-годдзе з дня нараджэння геніяльнага паэта і маюць на гэта гістарычнае права, падмацаванае мноствам важкіх аргументаў. Мы таксама можам з гонарам гаварыць: “Наш Пушкін”.

Упершыню Аляксандр Сяргеевіч Пушкін (26.5.(6.6).1799 – 29.1.(10.2).1837) пабываў на беларускай зямлі вясной 1820 г., калі ён накіроўваўся на службу ў паўднёвыя губерні Расіі. Другі раз ён ехаў праз беларускія гарады (Чачэрск, Магілёў, Орша, Віцебск, Полацк), мястэчкі і сёлы да маці, у Міхайлаўскае Пскоўскай губерні, — на гэты раз пад пільным жандарскім вокам. Але тым не менш сустракаўся з мясцовымі жыхарамі, якія ўжо ведалі і цанілі свабодалюбвыя творы паэта, прыглядаўся да краявідаў, сялянскага жыцця. І, хто ведае, можа, ужо тады ў яго з’явілася ўсведамленне, што гэтую зямлю насяляе “народ, издревле нам родной”, выразна выказанае пазней, у 1836 г., у рэцэнзіі на Збор твораў архіепіскапа Беларускага Георгія Каніскага.

Упершыню Пушкін прыйшоў у беларускую літаратуру ўжо ў сярэдзіне XIX ст. у паэме “Тарас на Парнасе”. З’явіўся як паўнапраўны насельнік Парнаса, першы сярод рускіх класікаў:

Во нешта разам зашумелі,
Народ раздаўся на канцы,
І як бы птушкі праляцелі
Чатыры добрых малайцы.
Народ то быў ўсё не такоўскі:
Сам Пушкін, Лермантаў, Жукоўскі
І Гогаль шпарка каля нас
Прайшлі, як павы, на Парнас.

Упершыню Пушкін загаварыў па-беларуску недзе на пачатку 90-х гадоў XIX ст. дзякуючы Адаму Гурыновічу. Паэт-рэвалюцыянер пераклаў верш “Эха” (“Рэха”), дзе голас рускага класіка загучаў па-беларуску — нязмушана, натуральна, хоць, можа (на сённяшняе ўспрыняцце), і некалькі архаічна:

Ці трубіць рог, ці гром грывіць,
Ці звер у лесе зарычыць,
Ці дзеўка песню за гарой
Вясёлюю пяць?
На ўсё атвет вясёлы свой
Паветрыя даець.

Упершыню нашчадкі Пушкіна з'явіліся, аселі на беларускай зямлі ў другой палове XIX ст. У 1870 г. у Навагрудку немаўлём знайшоў вечны супакой унук паэта Пётр, сын Аляксандра Аляксандравіча Пушкіна, генерала, мужанага ўдзельніка руска-турэцкай вайны 1877–1878 гг. А яго дачка Наталля, выйшаўшы замуж за саслужыўца бацькі Варанцова-Вельямінава, жыла пад Бабруйскам, клапацілася там пра адукацыю і здароўе беларускіх сялян.

Упершыню Беларусь шырока і ўрачыста ўшанавала памяць паэта сто год назад, у юбілейным 1899 годзе. Як відаць з артыкула Ігара Сцяпуніна, змешчанага ў гэтай кнізе, у Мінску тады адбыліся значныя ўрачыстасці. Была заснавана бібліятэка, якая атрымала імя Пушкінскай і якая сёння, ужо стаўшы Мінскай абласной бібліятэкай імя А. С. Пушкіна, выступае ў ролі сувыдаўца дадзенага зборніка. Урачыста святкавалі стагоддзе “сонца рускай паэзіі” і ў іншых гарадах Беларусі. У Гродне было заснавана чатырохкласнае Пушкінскае вучылішча, якое праіснавала да 1920 г. А потым Беларусь ушаноўвала Пушкіна ў 1937, 1949, 1987 і іншых “круглых” гадах, калі масава, на беларускай і рускай мовах, выдаваліся творы паэта, калі ў тэатрах ставіліся яго драматычныя і інсцэніраваныя творы, оперы і балеты паводле яго сюжэтаў. “Капітанская дачка” і “Дуброўскі” (прыгадаем, што сюжэт яго заснаваны на гісторыі жыцця беларускага “высакароднага разбойніка” Астроўскага) пабачылі свет на мінскай сцэне ў 1937 г. Крыху раней у беларускай сталіцы былі выкананы оперы “Яўгеній Анегін” (1933) і “Пікавая дама” (1934).

Як відаць з артыкулаў, уключаных у зборнік, спадчына Пушкіна аказала велізарны стымулюючы ўплыў на развіццё ўсёй беларускай літаратуры — розных яе пакаленняў і плыняў. Найбольш выразна ён відаць у творчасці Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Янкі Купалы. Пушкін прыходзіў у свядомасць беларускіх паэтаў яшчэ на школьнай лаўцы як ўзор для пераймання і наслідавання, як эталон, ідэал. Менавіта таму многія з іх прысвяцілі свайму творчаму настаўніку ўсхваляваныя і ўдзячныя радкі (лепшыя з іх змешчаны ў зборніку). І, безумоўна ж, з'яўлялася натуральнае жаданне пераўвасобіць Пушкіна па-беларуску. Пераклады Аркадзя Куляшова (удастоены Дзяржаўнай прэміі Беларусі), Кузьмы Чорнага, Максіма Танка і многіх-многіх іншых (іх прозвішчы ўказаны ў бібліяграфічнай частцы зборніка) садзейнічалі сталенню беларускай літаратуры, распра-

цоўцы мастацкага інструментарыя, узбагачэнню беларускай літаратурнай мовы.

Сёння можна ўжо гаварыць аб існаванні беларускага пушкізнаўства. І няхай у ім яшчэ няма асоб, якія прысвяцілі б сябе Пушкіну цалкам, няма значных манаграфій, якія супернічалі б з рускімі. Але затое ёсць добры дзесятак здольных працаўнікоў (найперш тут трэба назваць Сямёна Букчына, Цімоха Ліякумовіча, Міхася Ларчанку, Веру Ляшук, Юльяна Пшыркова, Давіда Сімановіча, Ігара Сцяпуніна, Антаніну Шалемаву), якія рупліва даследуюць усё, што звязана з тэмай “Пушкін і Беларусь”. Гаворачы словамі В. Бялінскага, яны глядзяць на Пушкіна “з любоўю, але без засляплення і прадузятасці на яго карысць або супраць яго”. Вядома, у беларускім пушкізнаўстве, прадстаўленым у зборніку, не ўсё раўназначна і раўназначна. Ёсць артыкулы, у якіх выразна відаць адбітак свайго часу, уплывы вульгарнага сацыялагізму, ёсць артыкулы апісальныя, прысвечаныя нейкаму канкрэтнаму выпадку. Аднак і складальніца зборніка Таццяна Махнач, і яго рэдактары не імкнуліся неяк прыхарошыць беларускае пушкізнаўства, зрабіць яго бездакорным. Усім нам свяціла іншая мэта: стварыць аб’ектыўную карціну-мазаіку беларускага пушкізнаўства ў яго супярэчлівым развіцці.

Па нашаму меркаванню, найбольш каштоўным у кнізе з’яўляецца бібліяграфічны раздзел. Мы спадзяёмся, што пры ўсёй сваёй непаўнаце ён дапаможа ў працы новым пакаленням пушкізнаўцаў: студэнтам, выкладчыкам, аматарам-краязнаўцам. Асноўная частка бібліяграфіі складзена супрацоўніцай Цэнтра імя Ф. Скарыны Таццянай Махнач. Аўтарства раздзелаў “А. С. Пушкін у выяўленчым мастацтве” і “Радыезапісы па творах А. С. Пушкіна” належыць супрацоўніцы Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Алене Ключевай, раздзел “Нотныя запісы па творах А. С. Пушкіна” і дадатак “А. С. Пушкін і тэатральнае мастацтва Беларусі” — супрацоўніцы той жа бібліятэкі Веры Прытужалавай.

Па сваёй задуме і кампазіцыі зборнік “А. С. Пушкін і Беларусь” з’яўляецца аналагам папярэдняга выдання, падрыхтаванага таксама ў Цэнтра імя Ф. Скарыны, — “Адам Міцкевіч і Беларусь”. Нам здаецца сімвалічным, што пачатак новай серыі (на чарзе — Шаўчэнка, Гётэ, Талстой, Райніс, Байран, Блок) паклалі кнігі, прысвечаныя спадчыне двух геніяльных славянскіх паэтаў, якія былі равеснікамі, якія сябравалі, прызнавалі веліч аднаго, хоць і разыходзіліся ў поглядах па дзяржаўна-нацыянальных пытаннях. Не менш сімвалічна, што Год Пушкіна, нібы пераймаючы эстафету ад Года Міцкевіча, на беларускай зямлі таксама стартуе на Навагрудчыне, у “родным краі” нашага славутага земляка.

Там 24 мая пройдзе Дзень славянскага пісьменства і культуры, прысвечаны 200-годдзю з дня нараджэння А. С. Пушкіна.

Мы ўпэўнены, што Год Пушкіна істотна ўзбагаціць беларускую Пушкініяну, увойдзе ў гісторыю, як і папярэднія юбілеі. У маі–чэрвені адбудуцца “Пушкінскія тыдні”, пройдзе Міжнародная навуковая канферэнцыя “Пушкін — беларуская культура — сучаснасць”, якую ладзяць Інстытут літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Цэнтр імя Ф. Скарыны. 6 чэрвеня ў Мінску арганізуецца Рэспубліканскае свята пушкінскай паэзіі. У сталіцы Беларусі адкрыецца помнік паэту — падарунак Масквы. Выйдзе сувенірная кніга “Яўгеній Анегін” на рускай і беларускай мовах. Сярод юбілейных — і гэтае выданне.

Мы імкнуліся стварыць настольную кнігу беларускага пушкіназнаўства, беларускага аматара творчасці вялікага паэта. Ці ўдалося нам гэта — меркаваць чытачу.

Адам Мальдзіс